

Věty účelové

SPOJKY

- *ut* „aby“, archaický tvar *uti*
- *ne* „aby ne“,

Po spojce *ne* se obvykle **nepoužívají** neurčitá zájmena a příslovce s počáteční složkou *ali-*, ale *quis, quid; qui, qua, quod; quando* apod. Tato zájmena a příslovce vyjadřují možnost, a proto jsou dobře slučitelná se spojkami vět, které mají obvykle významový odstín „eventualita“. V účelových větách se tedy vyskytují např. kombinace *ne quis, ne quid, ne quando, necubi* („aby někde ne...“) atd.

NEGACE

- **nejčastěji** zápornka *ne*
- *ut non* (*nemo, ...*) se může objevit pro negaci jednoho slova, ne celé věty. Slouží pro zdůraznění negovaného slova, např. při uvádění protikladů.
- *neve (neu)* „a aby ne“, případně *neve (neu)... neve (neu)* při koordinaci záporných vět účelových
- je-li záporná věta účelová souřadně spojena s další větou účelovou, je volba spojky závislá na tom, zda se jedná o spojení záporných vět nebo věty záporné a kladné.

<i>ut... neque</i> (ev. <i>neve / neu</i>)	<i>aby... a aby ne...</i>
<i>ne... et ut</i>	<i>aby ne... a aby</i>
<i>ne... neve (neu)</i>	<i>aby ne... a aby ne</i>
<i>ut neque... neque / neve (neu)...neve (neu)</i>	<i>aby ne... a aby ne</i>

Ne dicam x ut non dicam

Ve spojeních *ne dicam* a *ut non dicam* je užití rozdílné zápornky spojeno s rozdílným významem.

- ***ut non dicam*** znamená „abych nemluvil o“, „a to nebudu mluvit o“ a je synonymní s *ut omittam* „abych pominul“ nebo *ut taceam* „abych zamlčel“. Je to rétorický prostředek sloužící ke zvýraznění, srov. české „Rozhodnutí pana X. Y. byla problematická. *A to nebudu mluvit o tom, kolik si toho nakradl.*“

...ut ea non dicam quae saepissime et legi et audivi, nihil mali esse in morte, ... (Cic. Fam. 5, 16, 4)

... abych nezmiňoval to, co jsem velmi často četl a slyšel, že ve smrti není nic špatného, ...

- ***ne dicam*** znamená „ať neřeknu“, „neřkuli“, „dokonce se dá říct“ a slouží k oslabení (nebo zdůraznění) příliš silného výrazu, např.:

Sed plerique perverse ne dicam inpudenter habere talem amicum volunt, quales ipsi esse non possunt... (Cic. Lael. 82)

Ale většina lidí nerozumně, neřkuli nestoudně, chce mít takové přátele, jací sami nemohou být...

VÝRAZY VE VH

- ve větě hlavní mohou být výrazy typu *idcirco, ob eam rem, ob eam causam, propterea* „proto“ atd.

ZPŮSOBY

Věty účelové jsou vždy konjunktivní. Sousednost časová se neuplatňuje v celém rozsahu, vyskytují se v nich pouze dva typy konjunktivu:

- konjunktiv přítomného času hlavním
- konjunktiv imperfekta po čase vedlejším

Nepoužívají se tedy konjunktivy opisného časování činného pro vyjádření následnosti. Rovněž nelze česká dokonavá slovesa překládat konjunktivy pro předčasnost.

Věty mající povahu vsuvky nepodléhají souslednosti časové a zachovávají si konjunktiv přítomného i po čase vedlejším, protože jsou komentářem z hlediska okamžiku promluvy, nikoliv vyjádřením současnosti s minulým dějem. Kromě již výše zmíněných obrátů *ne dicam* a *ut non dicam* se jedná o věty typu *ut ita dicam*, *ne ignores*, *ut brevissime dicam*, *ut relinquam*, *ut omittam*, *ut vere dicam* atd.

Quod si eadem ratio Caesaris[i] fuisset in illo taetro miseroque bello, ut omittam patrem, duos Cn. Pompei, summi et singularis uiri, filios incolumis haberemus... (Cic. Phil. 5, 25)

Kdyby byl Caesarův postup stejný v oné strašné a nešťastné válce, měli bychom, abych pominul otce, dva zdravé syny Gnaea Pompeia, velkého a výjimečného člověka...

saepe enim excellentiae quaedam sunt, qualis erat Scipionis in nostro ut ita dicam grege. (Cic. Lael. 69)

Často někdo vyniká, jako třeba Scipio v naší, abych tak řekl, skupině.

... *ista, ut ita dicam, patitur magis animus quam facit.* (Sen. ira 2, 3, 1)

... tyto věci, abych tak řekl, duch spíše strpí než dělá.

ROZDÍL MEZI VĚTOU ÚČELOVOU A OBSAHOVOU ŽADACÍ

Formálně se věty účelové velmi podobají obsahovým větám žadacím. Je však mezi nimi důležitý rozdíl.

- Věty obsahové žadací vyjadřují povinné doplnění predikátu (přikazuji ti, *abys to udělal*), bez něhož by význam věty nebyl úplný (tzv. obligatorní valence). Stojí tedy na pozici argumentu.
- Věty účelové nejsou nezbytně nutné pro význam věty. Stojí na pozici tzv. satelitu a vyjadřují, za jakým účelem se děj věty hlavní odehrává (šel jsem tam, *abych tě viděl*).

ALTERNATIVNÍ VYJÁDŘENÍ

Účel je v latině možné vyjádřit celou řadou konstrukcí. Uvedme si nejčastější z nich na příkladu věty „Legáti byli vysláni, aby žádali o mír.“¹

Věta vztažná

- Vztažné věty s účelovým odstínem jsou velmi časté. Používají se **vztažná zájmena a příslovce**. *Qui* znamená *ut is* nebo *ut ii*, *quae* znamená *ut ea*, *ut eae*, *ut ea* atd., např.:

Legati missi sunt, qui pacem peterent.

Legáti byli vysláni, aby žádali o mír.

- Velmi častým případem je také věta účelová uvozená výrazem **quo**, za nímž následuje komparativ. Odpovídá konstrukci *ut eo* „aby tím“.

Capuam tamen proficiscebar haec scribens, quo facilius de Pompei rebus cognoscerem. (Cic. Att. 7, 19)

¹ Ex Traina (1993: 398)

Přece když jsem toto psal, šel jsem do Capuy, abych snáze mohl poznat Pompeiovy záležitosti.

Sed quid sit ipsa natura explicandum est ante breviter, quo facilius id quod docere volumus intellegi possit. (Cic. nat. 2, 81)

Ale nejprve je třeba krátce vyložit, co je sama přirozenost, aby bylo možné snáze pochopit to, co chceme vyložit.

- Konjunktivy jsou stejné jako v účelových větách spojkových.

Ad + gerundium/gerundivum

Účel lze vyjádřit rovněž akuzativem gerundia, případně gerundivní vazby, s předložkou ad:

Legati missi sunt ad pacem petendam.

Legáti byli vysláni žádat o mír / aby žádali o mír.

Causa/gratia + genitiv gerundia nebo gerundiva

Legati missi sunt pacis petendae causa / gratia.

Legáti byli vysláni žádat o mír / aby žádali o mír.

Supinum po slovesech pohybu

Legati missi sunt pacem petitum.

Legáti byli vysláni žádat o mír / aby žádali o mír.

Participium prázentiu a futura

Od Livia dále lze účel vyjádřit také pomocí predikativního participia prázentiu aktiva, v poklasické latině i pomocí predikativního participia futura aktiva. Jedná se o prostředek, který v klasické latině není běžný. V poklasické latině dochází obecně k nárůstu participií.

Legati missi sunt pacem petentes.

Legáti byli vysláni žádat o mír / aby žádali o mír (doslova „žádající o mír“).

Legati missi sunt pacem petituri.

Legáti byli vysláni žádat o mír / aby žádali o mír (doslova „mající žádat o mír“).

POUŽITÁ LITERATURA

GHISELLI, Alfredo - Concialini, Gabriela. *Il nuovo libro di latino - vol. I. Teoria*. V ristampa. Bari : Laterza, 2002. 550 s. ISBN 88-421-0322-5.

TRAINA, Alfonso - Bertotti, Tullio. *Sintassi normativa della lingua latina : teoria*. 2. ed. Bologna : Cappelli Editore, 1993. 519 s. ISBN 88-379-0717-6.

NOVOTNÝ, František. *Základní latinská mluvnice*. Vyd. 2., v H & H 1. Jinočany : H & H, 1992. 297 s. ISBN 80-85467-91-7.